

Repetitie voor *Nerves like nylon* van choreografe Maria Ramos, met lichtontwerp van Vinny Jones. Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant

LICHTSCHOOLO

Het instituut Lichtontwerpen (iLo) biedt sinds juni 2007 een tweejarig coachingstraject voor lichtontwerpers met al enige aantoonbare ervaring, die worden toegelaten op basis van hun portfolio en een onderzoeksplan. Het programma is afgeleid van internationale masteropleidingen – in Angelsaksische landen bestaan, in tegenstelling tot Nederland, wel lichtopleidingen op universitair niveau. Het coachingstraject is nu nog een particulier initiatief, maar wordt in de toekomst mogelijk ontwikkeld tot een erkende masteropleiding. Deelnemers betalen per jaar 6.000 euro inschrijfgeld. Daarnaast ontvangt het iLo financiële steun van de VandenEnde Foundation, het Amsterdams Fonds voor de Kunst en het VSBFonds. Voor kunstenaars, architecten en ontwerpers die met licht werken, maar die geen volledige opleiding wensen, biedt het iLo een verkort coachingsprogramma van minimaal drie maanden, dat in overleg met de deelnemer wordt opgesteld. Ook zijn er in het pand aan de Keizersgracht geregeld openbare lezingen gericht op mensen uit het kunstvak.

www.lichtontwerpen.nl

chingstraject volgt, heeft haar onderzoek naar de projector als lichtbron net afgerond. Videobeelden worden dan geprojecteerd in de ruimte in plaats van op een plat vlak. 'Mijn onderzoek, waarbij ik samenwerkte met een componist, ging over lichtveranderingen gedurende een etmaal. Ik wilde een voorstelling creëren waarin je beelden kunt beleven in de ruimte om je heen. Eerst heb ik in het schaaltheater geëxperimenteerd met verschillende soorten geprojecteerd licht. Later is dat uitgemond in een voorstelling in een kaal atelier, dat ik van vier kanten belichtte met beamers. Daarin speelden videobeelden van natuurlijk buitenlicht, die ik heb opgenomen op verschillende tijdstippen binnen één etmaal. Bezoekers konden daar middenin staan en zich als het ware helemaal laten opzuigen door het licht.'

Initiatiefnemer Van der Geest van het iLo vindt het ook belangrijk dat er een nieuwe generatie van goede lichtontwerpers opstaat, omdat het werkterrein zich de laatste jaren steeds verder uitbreidt. Succesvolle lichtontwerpers uit het theater worden ingezet bij de belichting van gebouwen, de openbare ruimte of een tentoonstelling. Want licht bepaalt voor een belangrijk deel hoe een toneelstuk, gebouw of ruimte wordt beleefd en juist het 'belevensdenken' rukt de laatste jaren op in de architectuur, de museumwereld en ook in citymarketing.

Zelf kreeg Van der Geest, nadat hij zich als zelfstandig lichtont-

werper in het theater en voor de opera had bewezen, steeds vaker opdrachten in architectuur en tentoonstellingsverlichting. 'Dat is een goede volgorde, want vooral bij de belichting van gebouwen is oefenen er helemaal niet meer bij. Dan zitten je spots gegoten in beton.'

Om de deelnemers iets te leren over licht in de openbare ruimte, schuift deze middag architect Tom Veeger aan, die in het verleden ook met licht in het theater heeft gewerkt en als beeldend kunstenaar bovendien lichtinstallaties maakt. In Eindhoven ontwierp hij een aantal 'specials', zoals hij ze zelf noemt. Voor de gevel van een Albert Heijn XL aan de ringweg in Eindhoven bijvoorbeeld, ontwierp hij een wand vol blauwe neonlampen die een dynamisch knipperspel spelen. 'Een bijna abstract beeld en inmiddels een herkenningspunt in de stad', aldus Veeger.

De deelnemers aan het coachingstraject hebben zelf nog nauwelijks ervaring buiten het theater. De nadruk in Veegers gastles ligt dan ook vooral op hoe de ambtelijke wereld, waar je als ontwerper voor de openbare ruimte veel mee te maken krijgt, in elkaar steekt.

'Bij zo'n eerste presentatie kun je maar het beste extreem inzetten', houdt hij zijn klasje voor. 'Dan kun je goed peilen hoe ver de opdrachtgever durft te gaan. Daarna kun je altijd nog iets afzakken.'

Zo pakte hij het ook aan met de Demerpassage, een verloederde spoortunnel die onder Veegers invloed veranderde in een gang van wisselende kleuren, met sensoren die de lichten laten reageren op bewegingen van fietsers en voetgangers. 'Ik maak dan tekeningen van de droombeelden die ik in mijn hoofd heb.' Hij laat een kleurrijg presentatieboek zien. 'En al pratend met de opdrachtgever tast je af wat wel en niet kan.'

Veeger bereidt de deelnemers ook voor op de frustraties die buiten het theater bij lichtontwerp komen kijken. 'Het duurt jaren voor de vergunningen rond zijn. En dan zit het soms nog tegen: de brandweer bepaalde voor de Demerpassage dat de sprinklerinstallatie midden over het plafond moest lopen. Lelijk, maar ik paste mijn lichtplan er op aan. Toen het er vervolgens hing, kwamen ze tot de conclusie dat de sprinklers toch beter langs de zijkanalen konden hangen.'

Yvon Muller zucht diep na het horen van dat frustrerende verhaal. Ze maakt binnenkort haar eerste lichtontwerp voor de openbare ruimte en dus komt het bezoek van Tom Veeger goed uit. 'Ik ben gevraagd iets met licht te doen onder een brug in Arnhem, bij het kunstwerk de Blauwe Golven van Peter Struycken. Spannend, want dan kan ik op veel grotere schaal werken dan in het theater. Ik wil met licht het effect creëren van een waterspiegeling onder een brug, waar geen echt water stroomt, maar ik zoek nog naar goede appa-

atuur.' Helemaal niet nodig, volgens Veeger. 'Zo'n effect kun je ook zelf in elkaar zetten.' En dan volgt een voor de leek onnavolgbare technische uitleg over gobo's, armaturen en kit.

Het instituut Lichtontwerpen heeft ook een taak in het opwaarderen van het beroep lichtontwerper, want Nederland loopt achter op het buitenland. In landen als Groot-Brittannië en Duitsland zijn al grote onafhankelijke lichtbureaus ontstaan met soms twintig ontwerpers in dienst, terwijl hier vaak nog het advies van een fabrikant als Philips wordt gevolgd, zegt Van der Geest. 'Die hebben een eigen belang en kijken vaak alleen naar de lichtsterkte en het design van de armaturen. Terwijl het ook om het soort licht gaat, welke kleuren zitten er in het spectrum?' Een verkeerd soort licht kan tot gevolg hebben dat kleuren fletser of groeniger ogen dan ze in feite zijn. Of dat de materiaalstructuur van een voorwerp niet te zien is, terwijl dat wel de bedoeling is.

Van der Geest noemt als voorbeeld de gerenoveerde Ridderzaal. 'Daar hangen prachtige tapijten en wandkleden, maar door de belichting die was gekozen kwamen ze totaal niet uit. De kleuren waren flets. Dan komen ze bij mij voor een oplossing. Het bleek dat vooral was gelet op energiezuinigheid van de lampen. Ik heb de helft van de armaturen vervangen voor lampen met een betere kleurweergave-index, die uiteindelijk niet eens zoveel meer energie vragen. Dat vervangen is duur en daarom zou

je lichtontwerpers vanaf het begin bij een project moeten betrekken.'

Terug naar Arnhem, waar Vinny Jones nog een beetje twijfelt na de repetitie. Ze hoopt dat de streep achtergrondlicht die ze in gedachten heeft, straks in de grote zaal goed zal overkomen. Hier in de studio, waar achterin gordijnen hangen, oogde het nog niet zo strak. Maar volgende week bij de try-out komen enkele afgevaardigden van het iLo kijken naar haar werk, zodat ze het ontwerp op basis van hun feedback eventueel nog kan perfectioneren.

Want hoe beoordeel je of een lichtontwerp is geslaagd? Henk van der Geest vindt dat de kwaliteit van licht in een theatervoorstelling herkenbaar is aan zijn onherkenbaarheid. 'Het licht is goed wanneer je je er als toeschouwer niet bewust van bent geweest dat het je heeft beïnvloed. Als je licht als apart onderdeel herinnert, was er geen magie.' Jones is het met die opvatting 'uit het boekje' niet helemaal eens. Ze vindt het best leuk om het publiek bijvoorbeeld te verblinden met wit licht, waardoor ze de scène erna nog een beetje sterretjes zien. 'Soms vind ik het wel kunnen om het publiek te overvallen met zo'n groots effect. Als het maar een functie heeft binnen de voorstelling. Het licht hoeft niet onzichtbaar te zijn. Voor mij is het perfect wanneer je je niet meer voor kunt stellen dat het licht anders zou kunnen zijn.' ■